JEZUS, WAAROM?

Een ontdekkingsreis door de Bijbel

met Ad van Nieuwpoort

BAS RAGAS

2023 Prometheus Amsterdam

Voor mijn familie

© 2023 Bas Ragas
Omslagontwerp Jan van Zomeren
Foto omslag Corb!no
Foto auteurs Friso Keuris
E-book Elgraphic
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 5077 8

1

WAAROM JEZUS, WAAROM?

Wanneer het begonnen is weet ik niet, dat geloven van mij, of iets wat daarop leek.

Gebeurde het toen ik als baby gedoopt werd? Of toen ik voor het eerst geconfronteerd werd met de dood, toen mijn tante Bep overleed? Of werd ik als kind geraakt door een mystieke ervaring toen ik voor een altaar stond, kerstmuziek hoorde of het nazomerlicht door de boomtakken zag vallen tijdens een boswandeling? Ik weet het niet. Met onze familie gingen wij met kerst naar de kerk en de zondag voor Pasen maakte ik samen met mijn klasgenoten palmpasenstokken. Een wereld die intussen lang vergeten lijkt te zijn. Het geloof en de kerk hoorden er destijds bij, zoals nu social media, *Wie is de Mol?* kijken en hockeyen als je in Bloemendaal woont erbij horen.

Toen ik vroeger op vakantie ging naar Frankrijk sloegen

mijn ouders geen kerk over om daar een kaarsje aan te steken. Het mystieke sfeertje vond ik prachtig. Nog steeds hou ik van kerken, de geur van wierook en de imposante kunst die de christelijke cultuur heeft voortgebracht. En als ik nu met mijn kinderen in Italië kom, steek ik ook in bijna elke kerk een kaars aan om stil te staan bij Roef, mijn veel te jong overleden broer.

Mijn ouders waren niet streng in de rooms-katholieke leer, want ik werd naar een protestants-christelijke middelbare school gestuurd in Lisse, het dorp waar ik ben opgegroeid. Opeens zat ik in een klas waar de overgrote meerderheid gereformeerd was, en dat was wel andere koek. De inhoudelijke verschillen kende ik niet, maar aan alles merkte ik dat mijn klasgenoten anders waren. Ze hadden het over Jezus 'Gristus', waren gekleed alsof ze nog in de jaren vijftig leefden, hadden thuis geen televisie en mochten niet naar popmuziek luisteren. Hun geloof was een bloedserieuze aangelegenheid waar geen grappen bij hoorden. Op zondag zag ik ze samen met hun families achter elkaar in een lange rij naar de kerk lopen, weer of geen weer. In groepjes, strak gekleed, dames met een rok tot over hun knieën en een hoed op hun lange haar, als een soort amish. Naar schooldiscoavonden kwamen ze niet en toen ik na vier jaar een eindexamenfeestje gaf, meldde iedereen zich af. Want als streng gereformeerde puber mocht je in 1987 niet naar een feestje van een rooms-katholiek klasgenootje.

Op school gaven ze het beeld van een God die als een rechter én marionettenspeler vanaf zijn troon in de hemel op aarde neerkijkt. Hij is almachtig en bepaalt, bestiert en beziet de wereld. Alles wat in de Bijbel staat, van kaft tot kaft, is de waarheid. Jezus is de letterlijke zoon van God en

een man met goddelijke krachten. Hij kan zieken genezen, over water lopen en opstaan uit de dood. God hoort alles, is alwetend en zal jouw gebeden verhoren, als jij je best maar doet. Omdat we ook een paar apert ongelovige kinderen in de klas hadden, werden er soms stevige vragen gesteld: 'Als God zo goed is en luistert naar al die gebeden, waarom krijgen kinderen dan leukemie en heeft hij de Tweede Wereldoorlog niet gestopt?' Het antwoord daarop was dan dat de wegen van God ondoorgrondelijk zijn en wij als mens vertrouwen moeten hebben dat hij een plan met ons heeft, ook al kunnen wij dit als mens niet altijd begrijpen. En als er werd doorgevraagd werd de duivel als entiteit en tegenhanger van God aangevoerd: 'Vergeet niet de invloed van de duivel op onze wereld.' Alsof het universum een speelveld is waar twee titanen, God en de duivel, in continue strijd verkeren. Ook al vond ik de toon van die ongelovige klasgenoten soms neerbuigend en cynisch, het waren ook logische vragen als reactie op onvolledige antwoorden.

Tijdens mijn puberteit kwam ik geregeld in aanraking met het geloof. Mijn lievelingsoom Jos was in de jaren zeventig uitgetreden als priester uit de rooms-katholieke kerk om te trouwen met mijn tante, in de ijdele hoop dat de kerk haar celibataire regels op korte termijn zou afschaffen. Maar omdat hij nog steeds in hart en ziel een priester was, kon je met hem altijd over het geloof praten. De vele rituelen en gebruiken waar een katholieke kerkdienst vol mee zit zijn namelijk best onbegrijpelijk voor een leek. Het knielen tijdens een dienst, het breken van het brood, de vaststaande gebeden en de Latijnse teksten die men bijna onhoorbaar prevelt. Je voelt je deel van een eeuwenoud spiritueel ritueel zonder wezenlijk te begrij-

pen wat het allemaal betekent. Mijn oom kon daar goed over vertellen, maar legde ook een 'heilig geloof' aan de dag voor bepaalde gebruiken: 'Dit is wat wij rooms-katholieken geloven.'

Nu ben ik intussen de vijftig gepasseerd en heb ik sinds het verlaten van de middelbare school regelmatig spirituele en religieuze ervaringen gehad. Ik voel een verbondenheid met de mensen die ik om mij heen heb verzameld, mijn kinderen, mijn vrouw en mijn vrienden. Maar ook met de mensen die mij zijn ontvallen. Ik ervaar de grootsheid van de schepping als ik muziek van Bach hoor en ik voel dat ik in direct contact sta met Roef wanneer ik over hem droom of als ik over hem praat. Ik ben immens onder de indruk als ik mij probeer voor te stellen hoe het mogelijk is dat een droog houtig beukennootje kan uitgroeien tot een reusachtig wezen dat honderdvijftig jaar kan leven. Maar of dat überhaupt iets met geloof, God of de Bijbel te maken heeft, weet ik niet.

Ik heb de afgelopen jaren wel weer eens een kerkdienst bezocht. Soms werd ik geraakt door een goed Bach-koor of werd ik gegrepen door een bevlogen preek van Huub Oosterhuis. Maar als ik in een katholieke kerk was, vond ik het opeens ook heel gek dat ik nog nooit een vrouw daar als priester had gezien. En de sfeer in andere kerken vond ik vaak enorm kneuterig, met een preek in jip-en-janneketaal en bijpassende, slecht uitgevoerde wereldmuziek. Het waren plekken waar ik vooral het idee had dat ik heel erg in de pas moest lopen en precies moest begrijpen wat er gezegd of gedaan werd. Maar ik had werkelijk geen idee waar het precies over ging.

Ik sloeg wel eens een Bijbel open, maar ik kwam er nooit

doorheen. Want ik had geen idee waar ik moest beginnen en hoe ik al die archaïsche teksten moest lezen of begrijpen. Op televisie zag ik *The Passion* voorbijkomen en ik hoorde de artiesten eerst allemaal interviews geven waarin ze heilig verklaarden dat ze niet in God geloofden. Ondertussen stonden duizenden mensen in volle adoratie en ontzag op een plein ergens in Nederland in de regen en zaten nog eens miljoenen thuis op de bank naar een felverlicht, zes meter lang kruis te kijken. Zijn we dan toch op zoek naar een wonder, God of 'iets'?

Over de hele wereld verbinden populistische politici zich expliciet met de kerk en hebben ze het over 'ons joods-christelijke gedachtegoed'. Maar het lijkt er meer op dat zij zich daarmee vooral willen afzetten tegen andere geloven en culturen in onze maatschappij. Het woord 'zingeving' lijkt een modewoord, mensen volgen mindfulnessworkshops en sommigen gaan op yogaretreats in India. Het voelt voor mij onlogisch dat je antwoorden zoekt bij tradities waarin je niet bent opgegroeid. Het christelijke geloof speelde duizenden jaren een rol van betekenis, maar de ontkerkelijking en secularisering lijken een onomkeerbaar proces: elk jaar haken er honderdduizend Nederlanders af. Eeuwenoude kerkgebouwen worden gesloopt of omgebouwd tot appartementen, theaters en multifunctionele complexen. Is dat erg? Ik weet het niet. Het schijnt voor een groot deel te maken te hebben met een hoger opleidingsniveau. Een betere opleiding leidt misschien tot rationelere mensen die zich meer in control voelen en minder behoefte hebben aan het geloof. Maar naast oplossingen voor de aardse, rationele problemen zijn er ook vragen, dilemma's en ervaringen waar geen wereldse antwoorden voor bestaan.

Toen ik in 2009 met mijn gezin van Amsterdam naar Bloemendaal verhuisde, kwam ik op een feestje een man tegen, Ad van Nieuwpoort. We hadden een klik, we dronken een biertje en er ontstond een leuk gesprek. Halverwege het gesprek vertelde hij mij dat hij dominee was.

Ik besloot dat ik op een zondag naar hem in de Dorpskerk zou gaan luisteren. Het was een totaal andere ervaring dan ik eerder had meegemaakt in een kerk. We begonnen met het lezen van een Bijbelverhaal, waarna Ad eigenlijk een soort college of literaire les gaf over wat er nou toch precies mee bedoeld zou kunnen worden. Het waren geen verhalen over een God die vanaf boven op de aarde neerkeek en het waren al helemaal geen opgedreunde zielloze gebedjes. Het waren vertellingen waar het goddelijke verborgen zat in de woorden van het verhaal zelf. Dat klinkt op dit moment nog redelijk cryptisch, maar ik kom hier later in dit boek uitvoerig op terug.

Vanaf die zondag raakte ik geïnteresseerd in zijn preken, verhaal en visie op de Bijbel. Het was een nieuwe gedachte voor mij dat er een direct verband bestaat tussen alle verhalen van het Oude en het Nieuwe Testament. Maar omdat de verhalen zijn geschreven en samengesteld door mensen in een periode van duizend jaar is de Bijbel daarmee ook een boek vol aannames, fouten en inconsequenties. Waarbij er ook nog eens een groot verschil is tussen hoe de meeste joden en christenen die teksten lezen en interpreteren. Kortom, het was geen gemakkelijke klus, maar stukje bij beetje leerde ik hoe de Bijbel is opgebouwd en hoe je die kunt lezen. De Bijbel als geheel is een compositie die pas een beetje begrijpelijk wordt als je overzicht hebt. Soms zijn de grote verhaallijnen van belang, op een ander moment is het weer een enkel woord dat refereert aan een hoofdpersoon

of de essentie uit een veel eerder verteld verhaal. Zoals een klassieke opera een bepaalde thematiek, toonsoort en bezetting heeft en die afzonderlijke onderdelen, maar ook de samenhang tussen die elementen, met elkaar het gehele verhaal vertellen. Het vereist grote kunde, discipline en talent van de makers om zoiets te componeren, maar ook kennis en discipline van de toehoorders om het werk op de juiste waarde te kunnen schatten.

Om onze tijd te doden tijdens de coronapandemie maakten Ad en ik samen filmpjes op YouTube, waarin ik al mijn vragen over de Bijbel, God en Jezus kon stellen. Niet geremd door enige Bijbelkennis, maar ook niet bang om zogenaamd domme vragen te stellen, gingen we aan de slag. Het bleek voor ons beiden een schot in de roos. Ad kon vertellen, ik kon vragen stellen. Soms speelden we met de gedachte om samen iets op papier te zetten, maar het bleef bij die gedachte, tot ik Ad in de nazomer van 2020 een mail stuurde.

Beste Ad,

Onze gezamenlijke projectjes voor YouTube smaken naar meer. Kunnen we niet samen dat boek gaan schrijven waar we het toch al best vaak over gehad hebben? Dat lijkt me geweldig om te doen en ik weet ook zeker dat er veel mensen geïnteresseerd zullen zijn in het onderwerp.

Omdat de Bijbel zo veel invloed heeft gehad op onze geschiedenis, kunst, taal, filosofie, architectuur en politiek, vind ik het de moeite waard om de Bijbel te leren begrijpen. Maar hoe gaan we beginnen? Wat vertellen we wel en wat niet? Hoe wordt het een boek dat prettig is om te lezen én de essentie weet te raken van

die kernboodschap uit de Bijbel? Zelf heb ik ook genoeg vragen die ik beantwoord zou willen zien. Vooral over Jezus Christus. Waarom is zijn verhaal zo ongelooflijk bepalend geweest voor onze geschiedenis? Welk verschil maakte hij en hoe komt het dat een van oorsprong joods verhaal geadopteerd werd door niet-joden? Waarom is er door die verhalen een wereldgodsdienst ontstaan die duizenden jaren later nog steeds van invloed is op ons denken, handelen en leven? Waarom lezen we bij jou in de kerk meer uit het Oude dan uit het Nieuwe Testament? Dat ken ik natuurlijk niet uit de rooms-katholieke kerk. Kortom, ik heb vele, vele vragen.

Hoe zie jij zo'n samenwerking? Wat zou jouw functie en aandeel in dit proces kunnen zijn? Zullen we het samen schrijven of juist niet? Ik kan me namelijk ook voorstellen dat ik dingen wil onderzoeken, zoals bijvoorbeeld de historiciteit van de Bijbel, die jij niet zo interessant vindt en vice versa. Ik kan mij voorstellen dat ik, naar jouw idee, soms wat te kort door de bocht zal gaan en het allemaal niet precies klopt wat ik schrijf. Ook is mijn toon wat losser dan jouw manier van formuleren. Ik hoor het wel.

Een prikkelende titel heb ik al, dat kan het onderwerp wel gebruiken... *Jezus, waarom?*

Hoor het graag.

Lieve groet,

Bas

PS: als je de titel wat ingewikkeld vindt, zeg je maar dat ik 'm bedacht hebt, of de uitgever, die houdt ook wel van een relletje.

Ha Bas,

Wat een leuk idee. Moeten we doen! Lijkt me mooi om nu eens echt vooral samen te gaan lezen in dat grote boek dat Bijbel heet. Niet eenvoudig, want er is geen boek waarover zo veel vooroordelen bestaan. Dat heeft natuurlijk met een eeuwenoude interpretatiegeschiedenis te maken. Voor hoeveel karretjes is die Bijbel niet gespannen? Maar het lijkt me mooi om met jou een poging te wagen woordje voor woordje af te stoffen en te kijken wat er dan gebeurt. Of al jouw vragen zullen worden beantwoord, durf ik te betwijfelen. Ik verwacht eerder dat er nieuwe vragen bij zullen komen. Maar hoe mooi om samen met jou te gaan 'herbronnen'? Vraagt wel tijd, geduld, concentratie en volharding, daar moet je je van bewust zijn. De Bijbel is nu eenmaal geen FEBO-hapje dat je zomaar even doorslikt. Het is een nieuwe wereld die je zult betreden. En wil er echt wat gebeuren, moet je je bij de hand willen laten nemen door de woorden die geschreven staan. Dan is het handig om je vragen eerst maar eens tussen grote haken te zetten, want anders lopen ze je voor de voeten. Ik weet: je houdt van reizen. Zie het als een reis in den vreemde. Voor mij is die woordwereld van de Bijbel ook steeds weer vreemd, maar ik heb er de afgelopen jaren al wel heel wat in rond kunnen snuffelen. Dus wie weet kan ik je een beetje bij de hand nemen. En als we gaan schrijven, zou ik zeggen: laat het dan vooral jouw boek worden. Jij moet het schrijven. Ik wil wel de rol van reisleider op me nemen, maar het moet jouw reisverslag worden. Weet daarbij: ik ben vooral een bijbelaar. De afgelopen dertig jaar heb ik op tal van plaatsen Bijbelverhalen met mensen gelezen. Met kerkmensen, mensen die zich graag 'gelovig' noemen, maar ook met hartstochtelijke atheïsten (vaak het leukst), sceptici en zoekers. En elke keer, dat is het gekke, gebeurt er wat. Met die mensen rondom die aloude woorden, met mij en tussen die woor-